

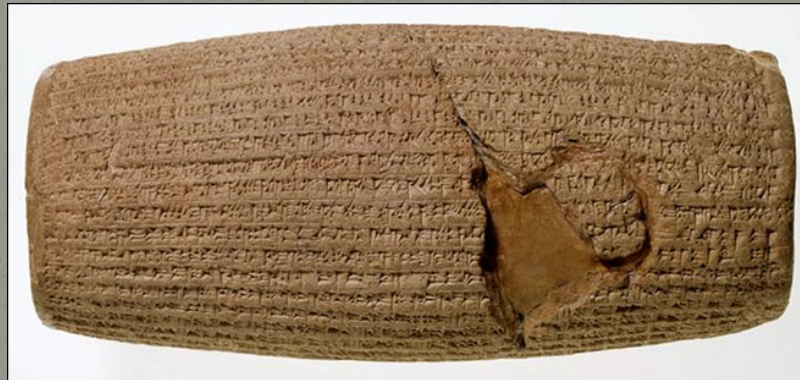
ACHAIMENOVSKÁ PERZIA

PRAMENE

A.) Domáca provenienciac

- 1.) *Nápisy a písané texty Akkadského, Elámskeho a Urartského pôvodu.*
- 2.) *Daňové záznamy a záznamy z vojenských výprav asýrskych kráľov.*
- 3.) *tzv. BEHISTÁNSKY NÁPIS – hovorí o vláde syna a nástupcu Kýra II. Veľkého Kambysa II., následnej vzbure mágov (perzských kňazov; Gaumata) a obnove jednoty a stability ríše za vlády Dareia I. Veľkého.*

B.) Grécka historiografia – 1.) HERODOTOS (Dejiny)

- *Najstaršie dejiny Peržanov (zvyky, tradície, organizácia spoločnosti...)*
- *obdobie médskej nadvlády (Kyaxares, Astyages; 625-550)*
- *Vláda KÝRA II. VEĽKÉHO (553– 530) a jeho nástupcov (KAMBYSES, DAREIOS I., XERXES)*
- 2.) *KTESIAS (Peržania) –komplexný pohľad na perzské dejiny od nástupu Kýra II. Veľkého*

Najstaršie dejiny Peržanov

- Prvá zmienka – Asýrska správa z roku 835 – o zaplatení tribútu 27 náčelníkov z krajiny Parsua (Persis) asýrskemu kráľovi Salmanassarovi III.
- Usadenie sa v JV časti dnešného Iránu – kvôli tlaku Asýrčanov
- panovnícka dynastia ACHAIMENOVCOV - sídelné mesto – Pasagardy.
- Pred zjednotením -10 kmeňov – najvýznamnejší boli Pasagardovia – rod Achaimenovcov
- Po páde Asýrskej ríše (612) sa Peržania dostávajú pod nadvládu Médov (Kyaxares, Astyages).

NÁSTUP KÝRA II. VEĽKÉHO (559) - ZJEDNOTENIE PERŽANOV A POČIATKY BUDOVANIA RÍŠE

- Obdobie od 559 – 553 – Kýros sa stáva vládcom a postupne zjednocuje perzské kmene – spočiatku panuje iba ako vazal Médov (Astyages).
- 1.) 553 – 549 – vypuknutie vzbury – Kýros poráža Astyaga a dobýja hlavné mesto médskej ríše Ekbatanu – vymanenie sa spod médskej nadvlády – počiatky budovania ríše – nástup expanzívnej politiky.
- 2.) 547 - 546 – Vojna proti LÝDSKEJ RÍŠI (Kroisos) – Bitka pri Thymbre – dobytie Sárd – Lýdia sa stáva perzskou satrapiou.
- 3.) Počas konfliktu s Kroisom - prvé kontakty Peržanov s Maloázijskými Grékmi – odmietajú Kýrov návrh na spojenectvo - po dobytí Sárd si ich Kýros postupne podrobuje (Mazares, Harpagos; 546-542).

• *„Chystáš sa kráľ na výpravu proti takým ľuďom, ktorí nosia odev z kože, nejedia tol'ko, koľko chcú, ale tol'ko, koľko majú, pretože obývajú drsnú krajinu. Ak nad nimi zvíťazíš, čo im vezmeš, keď nič nemajú? No ak ťa porazia, uvedom si, koľko dobrého stratíš. Ak totiž okúsia naše dobroty, budú sa ich pevne držať a nedajú sa od nich odohnať.“*

• *„Ostatní Iónovia, okrem Milét'anov, sa dostali s Kýrom do vojny. Nakoniec boli porazení a podrobení, ostali však všetci vo svojej krajine a robili to, čo sa im prikázalo. Keď takto pokoril Iónov na pevnine, ostrovní Iónovia sa báli podobného osudu a radšej sa dobrovoľne vzdali...Po podrobení Iónie podnikol výpravu proti Károm, Kaunom, a Lýkiom, pričom vo svojom vojsku mal už aj Iónov a Aiolov.“*

- 2.) 539 – dobytí BABYLONU – zánik Novobabylonskej (tzv. Chaldejskej) ríše (NABONID).
- *„Jednu časť vojska rozostavil pred hradbami mesta a druhej prikázal kopat' priekopu, ktorá by odviedla rieku z jej koryta do neďalekého jazera... Keď potom voda v koryte rieky opadla a siahala vojakom do výšky pásu, Peržania prenikli do Babylonu.“*
- Po dobytí Babylonu sa Kýros začal titulovať jako „kráľ štyroch svetových strán“ (tj. pán sveta)
- 3.) 530 - expanzia na Východ – boje proti kočovným etnikám – MASSAGÉTI (TOMYRIS) – Kýrová smrť (530).
- *„Keď Kýros neposlúchol Tomyridine výzvy, tá zhromaždila všetko svoje vojsko a vybojovala sním bitku, ktorá bola najväčšou, aká sa dovtedy medzi barbarmi odohrala. Massageti nakoniec zvíťazili a väčšina perzského vojska tam zahynula. Padol i sám Kýros.“*

Dareios I conquered Thrace 513

Kyros II defeated Kroisos and annexed Lydia 547-546

Dareios I conquered Colchis 513

Kambyses II defeated Psametik III and annexed Egypt and Cyprus 525

Kyros II defeated Nabonidos and annexed Babylonia 539

Kyros II defeated Astyages and annexed Media 550

Kyros II succeeded his father Kambyses I as ruler of Anshan and vassal of Media 559

LEGEND

Satrapies and Tributaries:

SPARDA Persian name (LYDIA) Greek name

Babylón royal residence

★ major battle

Conquests of:

559 550	Kyros II [Kuruš] (559-530 BC)
546 539	(undated)
by 530	(undated)
525	Kambyses II [Kambūjtija] (530-522)
by 500	Dareios I [Dārayavauš] (521-486)

Výchova , organizácia a členenie perzského vojska

- kmeňová úroveň – elitu tvorí aristokracia (ťažká jazda) - slúži ako panovníkova osobná garda.
- Vojenská služba - povinná pre všetkých dospelých príslušníkov kmeňa (oslobodiť od nej mohol iba samotný panovník).
- *„Do 5 rokov sa chlapec nemohol stýkať so svojim otcom a výchovy sa mu dostávalo výlučne od matky. Následne od 5 do 20 roku života získaval základy vojenskej výchovy. Postupne sa učil jazde na koni, lukostreľbe a hovoriť pravdu“.*

Hdt, I. 136.

- *„Chlapci boli pri výchove rozdelení do skupín po 50. Dozor nad každou skupinou mal jeden z členov nobility, ktorý bol zodpovedný za ich výcvik správnu výchovu. Výcvik trval do ich 24 rokov. Po jeho ukončení sa stávali plnoprávnymi príslušníkmi kmeňa a v prípade potreby boli povinní vykonávať vojenskú službu až do dosiahnutia 50 roku života“.*

• Strabón, XV, 3, 18-19.

- Po ukončení výcviku – rozdelení do skupín po:
  - - 10,000 mužov – *baivarabam* – na čele ktorej stál tzv. *baivarapatiš*
  - - 1,000 mužov - *hazarabam* - *hazarapiš*
  - - 100 mužov – *satabam* - *satapatiš*
  - - 10 mužov – *databam* – *dathapatiš*.

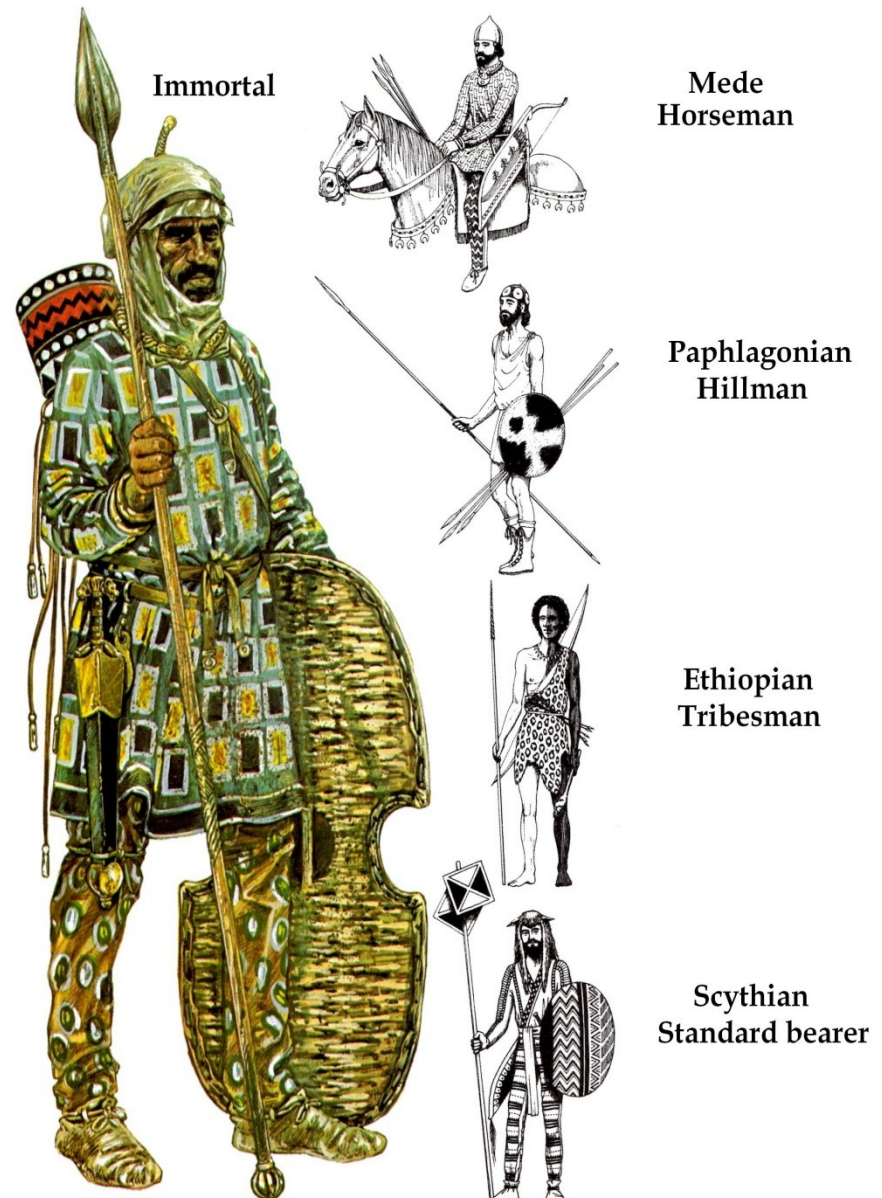
Elitné jednotky – tzv. „Nesmrtelní“

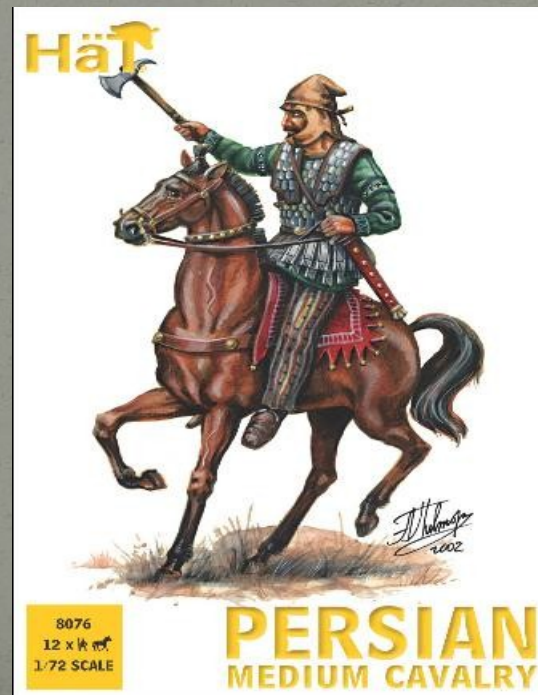
- Interpretácia pôvodu názvu:
- 1.) Anûšiya („druhovia“); 2.) Anauša („nesmrteľní“)
- Jadro a elita perzskej armády – kráľová osobná stráž.
- 10,000 mužov rozdelených do 10 skupín po 1,000 - okrem Peržanov aj Médi a Elamiti.
- Pechota + elitné oddiely jazdy
- „ ...za posvätným vozom Ahuramazdy sa viedol Veľký Kráľ. Tesne za kráľom šlo desať tisíc vybraných vojakov. Z týchto malo tisíc na spodku kopiji zlaté jablká (tzv. arštibara), ostatných deväť tisíc malo jablká strieborné...“
  - Hdt. VII, 40-41.
- Arštibara - elitných 1,000 - výlučne Peržania aristokratického pôvodu - pre zvyšných 9,000 nebola etnická príslušnosť a aristokratický pôvod podmienkou.
- Výzbroj - kopija (cca 2m.), bojová sekera (*sagaris*), zložený (reflexný) luk, krátky meč a štít

PERSIAN TROOPS c480 BC

Jazdecké oddiely

- Viacero druhov:
- 1.) Elitu tvorila aristokratická (dvorská) jazda – 1,000 mužov – podmienkou boli perzská etnická príslušnosť a urodzený pôvod.
- 2.) Ostatné jazdecké oddiely – verbované a začleňované do vojska na základe etnickej príslušnosti (Médi, Baktrijci, Sakovia, Massagéti...) – každý z nich mal vo vojsku špecifickú úlohu a ich využitie v boji záviselo od typu výzbroje.
- 3.) V čase mieru – umiestnení vo vojenských táboroch na periférii ríše - ochrana perzských hraníc.

Pešie vojsko

- Hlavnými a najčastejšími sa vyskytujúcimi skupinami boli - 1.) *sparabara*
- 2.) *takabara*
- pomenovanie je odvodené podľa typu štítov (*spara, taka*).
- 1.) Jedná sa o typ „ťažkej“ líniovej pechoty – príslušníci stálej, profesionálnej armády - v bitke stoja na čele bojovej línie a poskytujú tiež kritie pre útoky lukostrelcov.
- 2.) Tvoria podstatnú časť posádok v pohraničných pevnostiach – ľahšia výzbroj, väčšia mobilita, zachytávajú prvý útok nepriateľa. Tvoria základnú časť provinčných armád.
- Zaradovanie špeciálnych jednotiek (hlavne žoldnierov rozličných etník) + presne stanovený počet jednotiek z podmanených a vazalských štátov (na základe každoročných povinných odvodov) – potreba prísnej hierarchie a organizácie vo vojsku.

- „Pešie vojsko zráтали takto: Zhromaždili a natlačili na jedno miesto desaťtisíc mužov a okolo nich opísali kruh. Podľa tohto kruhu potom postavili ohradu. Keď ju urobili, potom do nej nahnali ďalších a následne ďalších, až takýmto spôsobom spočítali všetkých.“
- „Tí, ktorí pohostinne prijali perzské vojsko a hostili Veľkého Kráľa na jeho výprave, sa tým dostali do veľkej biedy, a niektorí dokonca museli opustiť svoje domovy i majetky. Je šťastím, že Veľký Kráľ nemá vo zvyku jesť dvakrát denne. Keby totiž museli pripraviť rovnaké raňajky ako večeru, nezostávalo by im nič iné, než odísť pred jeho príchodom, alebo ho vyčkat' a potom zahnúť' na horšie zo všetkých ľudí.“

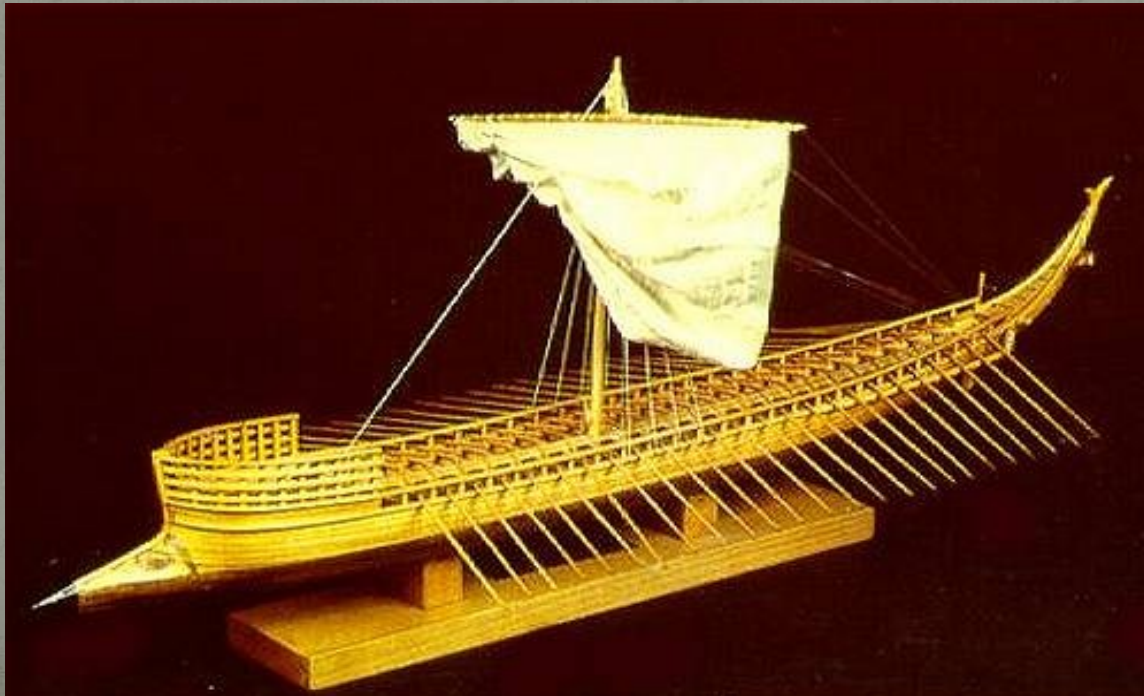
Vozatajstvo

- Ľahké i ťažké bojové vozy (dvoj až štvorzáprah)
- Hlavná úderná sila perzského vojska – snaha čelným útokom prelomiť nepriateľské línie – obmedzená možnosť využitia (v závislosti od reliéfu a celkovému charakteru krajiny...)
- novinka (cca pol. 5. stor.) – kosa na oboch kolesách – znásobenie dopadu útoku + efektívne využitie hlavne v boji proti ťažkej jazde.

Lodstvo

- Vznik - Kambyzes (c.525) – kvôli výprave do Egypta.
- Existencia stálej námornej flotily o sile 300 lodí (najmä pentekontéry a triery).
- V období vojenských výprav bol celkový počet navýšený na c. dvojnásobok
- 5 oblastí odvodov – Egypt, Fenícia, Cyprus, Kilícia, M. Ázia – každá z nich poskytovala každoročne do perzskej flotily 60 lodí.
- Organizácia – desiatkový systém – základná jednotka – 10 lodí (*dekas*)
- Počas námorných operácii – eskadróny zložené z 30 lodí (*triakades*)

FORMA VLÁDY A ORGANIZÁCIA RÍŠE

- Tzv. PATRIARCHÁLNA (Staroorientálna) DESPOCIA

- 1.) Panovník – absolútny vládca nad životom a smrťou všetkých svojich poddaných
- 2.) rodová aristokracia – poradný zbor kráľa – dvorskí úradníci a príslušníci vysokej štátnej byrokracie + vrchní vojenský velitelia.

- „Nikto nesmel vstúpiť ku kráľovi a všetko sa vybavovalo prostredníctvom poslov. Nikto nesmel vidieť kráľa a predovšetkým bolo hanbou v prítomnosti kráľa smiať sa. Takýto poriadok sa zaviedol najmä preto, aby sa kráľovi vrstevníci, ktorí pochádzali z rovnako vznešených rodín ako on, necítili poníženi a nestrojili mu úklady, keby ho videli, ale aby sa im zdal inou bytosťou, keď ho nebudú vídať.“

- „Keď mal chlapec desať rokov, prezradila ho nasledujúca príhoda. V dedine sa hral na ceste s inými svojimi vrstovníkmi, ktorí si ho pri hre zvolili za svojho kráľa. Chlapec ich potom porozdeľoval tak, že jedni stavali domy, iní boli jeho telesnou strážou, ktorýsi z nich bol okom kráľa, ďalšiemu zase určil, aby mu prinášal hlásenia, a takto každému pridelil nejakú prácu. Jeden z nich, pochádzajúci z váženého rodu, však nechcel chlapcove príkazy poslúchať. A tak chlapec ostatným prikázal, aby ho chytili. Keď ho tí poslúchli, nemilosrdne ho vyšľahal bičom.“

• ORGANIZÁCIA

- 1.) Na jednej strane - Snaha vybudovať centralisticky model riadenia štátu – do čela jednotlivých provincií (satrapii) sú dosadzovaní miestodržiteľia z radov perzskej aristokracie.
- 2.) Na druhej strane – existencia viacerých polosamostatných území– správa je v rukách predstaviteľov domácich panovníckych rodov, ktoré sú poväčšine vo vazalskom vzťahu voči vládnucim Peržanom.
- Charakteristickým znakom k podrobeným národom bola politika etnickej a náboženskej tolerancie – Kýros ako „záchranca a osloboditeľ národov“ – snaha získať si sympatie obyvateľov podmanených etníc (návrat Židov z babylonského zajatia, obnova zničených chrámov a soch, náboženská sloboda a i.).
- Hlavné povinnosti podrobených krajín - uznávať perzskú zvrchovanosť a platiť dane.
- *„Za čias Médov vládol jeden národ nad druhým. Médi vládli nad všetkými spoločne, i nad svojimi najbližšími susedmi a títo opäť nad svojimi susedmi a tí zasa nad ďalšími. Rovnakým spôsobom teraz preukazujú úctu podrobeným národom i Peržania. Zo všetkých si najviac ctia svojich najbližších susedov. Najmenšiu úctu preukazujú tým, ktorí bývajú od nich najďalej. Sú totiž presvedčení, že sami sú najlepší zo všetkých ľudí a že cnosť ostatných je odstupňovaná podľa vzdialenosti. Preto tí, ktorí bývajú najďalej, sú pre nich tí najhorší.“*

VLÁDA KÝROVÝCH NÁSTUPCOV - KAMBYSES II. (530-522) a DAREIOS I. (522-486)

• 1.) KAMBYSES II.

- Pokračuje vo vojenskej expanzii - 525 dobýja a k ríši pričleňuje Egypt (bitka pri Pelúsiu) (PSAMETYCH III.).
- V prameňoch - vyobrazený ako despota a tyran
- Vzbura v Perzii proti jeho vláde - mág GAUMATA.
- Pri pokuse o potlačenie povstania bol na ceste do Perzie zavraždený.

• DAREIOS I. VEĽKÝ

- Kambysov nástupca, pochádzal z vedľajšej, mladšej línie Achaimenovcov.
- 522 - 1.) potlačil vzburu mágov v Perzii - porážka a smrť Gaumatu.
- 2.) opätovne zjednocuje ríšu - v dôsledku rozpadu centrálnej moci po Kambysovej smrti.
- Jeho vláda - vrchol staroorientálneho despotizmu; Perzská ríša dosahuje svoj najväčší mocenský a územný rozmach.
- Významný reformátor a dobyvatel'.

REORGANIZÁCIA SPRÁVY RÍŠE

• 1.) REGIONÁLNA SPRÁVA:

- Rozdelenie ríše na 20 satrapií - hlavné územno-správne celky Perzskej ríše
- - zavedenie pevného daňového systému + povinných vojenských
- odvodov- výška daní sa v každej satrapií líšila.
- na čele - satrapa - správca a miestodržiteľ - civilná právomoc, za výkon svojho úradu bol osobne zodpovedný priamo kráľovi, ktorý ho osobne menoval do úradu; väčšinou išlo
- o príslušníka vládnucej dynastie.
- vrchný vojenský veliteľ príslušnej oblasti - vojenská právomoc.
- Dozor nad správnym výkonom úradov v provinciách vykonávali kráľovi splnomocnenci, tzv. „oči a uši kráľa“. - prevencia proti možným uzurpáciám zo strany satrapov. zisťovanie verejnej mienky, špionáž.
- Existencia viacerých vazalských štátov - prostredníctvom rozličných foriem diplomacie (dynastické sobáše a i.) - značná miera autonómie - domáca panovnícka dynastia, platiaca určité dávky a uznávajúca perzskú zvrchovanosť.

INFRAŠTRUKTÚRA

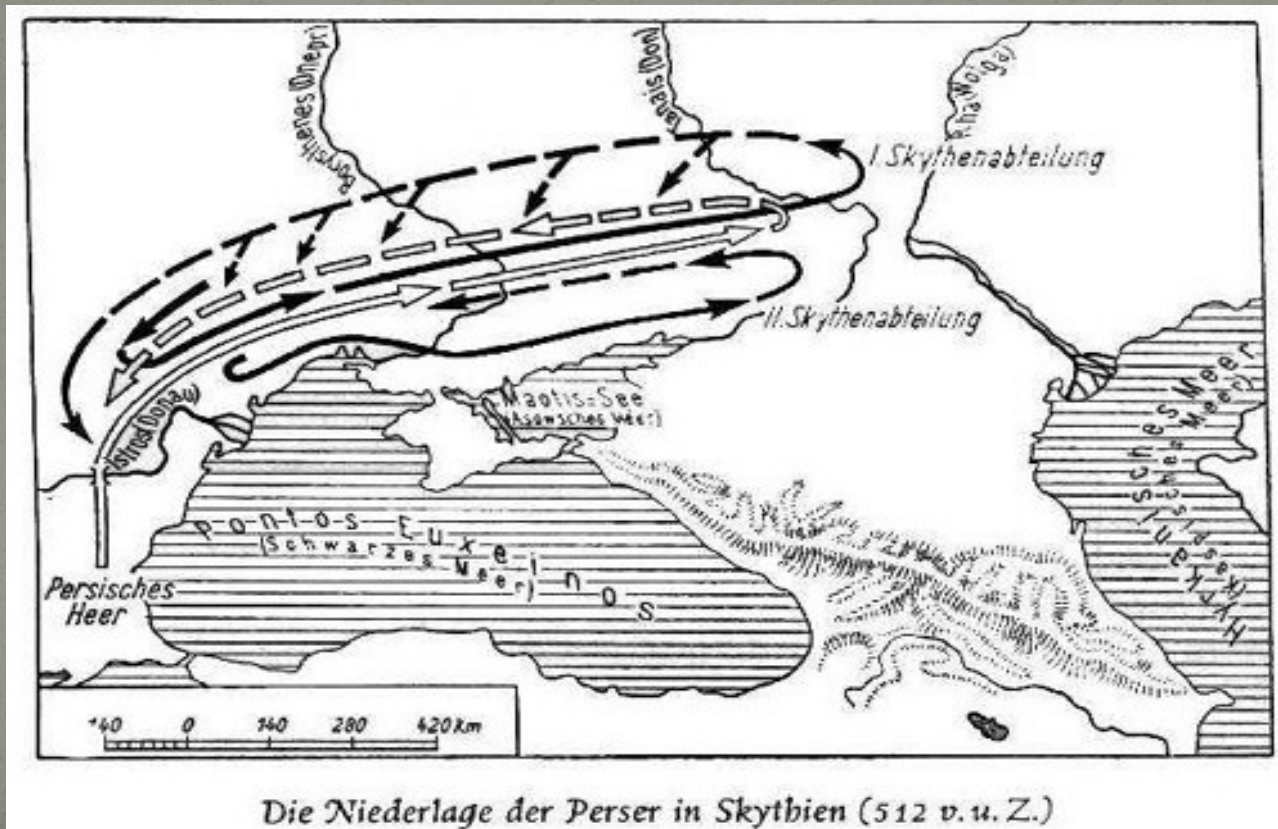
- 2.) Budovanie ciest a poštových staníc - snaha Dáraeia o zlepšenie a zjednodušenie komunikácie medzi centrom ríše a jej odľahlými časťami. - predovšetkým správne a vojenské účely.

- „Všade na ceste sú kráľovské stanice pre oddych a krásne ubytovania a celá cesta vedie všade obývanou a bezpečnou krajinou. Cez Lýdiu a Frýgiu je umiestnených dvadsať staníc. Hneď za Frýgiou vedie cesta cez rieku Halys. Za riekou na ceste do Kappadócie až k horám Kilíkie je dvadsaťosem staníc a dve strážnice. Odtiaľ sa postupuje ďalej do Arménie, kde je pätnásť staníc a jedna strážnica. Za Arméniou vedie cesta cez krajinu Matienov až po rieku Choaspes, pri ktorej je aj veľký útulok.“

- Výprava proti Skýtom (513-512)

- Príčiny – snaha získať kontrolu nad obchodom v čiernomorskej oblasti.
- Organizačné a technické prípravy na výpravu :
  - 1.) všeobecná mobilizácia - 700 000 mužov + 600 lodí.
  - 2.) premostenie Bosporu (Mandrocles zo Samu) a Dunaja .
- Skýti – taktika spálenej zeme – vyhýbanie sa otvorenej konfrontácii.

- Povstanie Maloázijských Grékov a jeho následky

- Kýrová odpoveď Iónom na ich žiadosť o spojenectvo:

- „Prestaňte teraz! Keď som vám pískal, nechceli ste ísť von a tancovať.“ (Bájka o rybárovi)

- „Ostatní Iónovia, okrem Milét'anov, sa dostali s Kýrom do vojny. Nakoniec boli porazení a podrobení, ostali však všetci vo svojej krajine a robili to, čo sa im prikázalo. Keď takto pokoril Iónov na pevnine, ostrovní Iónovia sa báli podobného osudu a radšej sa dobrovoľne vzdali...Po podrobení Iónie podnikol výpravu proti Károm, Kaunom, a Lýkiom, pričom vo svojom vojsku mal už aj Iónov a Aiolov.“

- Dopis Artaferna (satrapa Malej Ázie) Dareiovi :

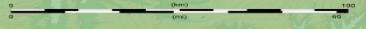
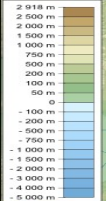
- „Zatiaľ čo pre Lýdov je typické úradníctvo, pre Židov kňazstvo, u Grékov kráľ môj, nachádzam len zradné a neustále sa hašteriacu politickú frakciu, pričom presadzovaním záujmov jednej, sa dostávame do konfliktu s ostatnými, čím vystavujeme našu vládu nad touto krajinou veľkému nebezpečenstvu.“

- Aristagoras (milétsky tyran) a jeho rada Artafernovi :

- „Vyprav sa teda do tejto krajiny. Keď tak učiníš, máš u mňa pripravené veľké peniaze a náklady na vojsko. Získaš pre kráľa Naxos a spolu s ním i ostatné ostrovy, takzvané Kyklady. Odtiaľ potom ľahko môžeš urobiť výpravu na Eubóju, veľký a bohatý ostrov, nie menší ako Cyprus a bez námahy sa ho zmocníš.“

✕ Naxos 499 BC Battle or Siege
✕ Short Siege
— Ionian offensive, 498 BC
— Daurises's campaign, 497/496 BC
— Hymaees's campaign, 497 BC
— Otanes's campaign, 497 BC
— Histiaeus's campaign, 493 BC
 Routes shown are hypothetical, based on Herodotus's descriptions

- Perzská politika voči porobeným iónskym mestám

- „Do Sard boli zvolaní zástupcovia z jednotlivých iónskych miest a boli prinútení k prísaha, že budú na veki dodržiavať s kráľom priateľské vzťahy. Všetky spory medzi obcami mali byť riešené nie ozbrojeným konfliktom, ale prostredníctvom zmierovacích súdov, za prítomnosti perzských zástupcov. Táto zmena bola pre Iónov veľmi prospešná, ako sami uznali.“

DIFERENCIÁCIA SPOLOČNOSTI

- 1.) Dvorská a vysoká štátna byrokracia - príslušníci kráľovského rodu resp. najvýznamnejších perzských rodov - pôsobenie na panovníckom dvore - každodenný styk s kráľom.
- 2.) Pozemková šľachta (aristokracia) - rozsiahle majetky v satrapiách, dedičná držba, tvorí hlavnú oporu panovníkovej moci v provinciách.
- 3.) Vysoké kňazstvo boha Ahura Mazdy - podpora legitimity panovníka a vládnucej dynastie (ako bohom vyvolenej a ochraňovanej), veľké majetky vo forme pôdy a rozličných sakrálnych pokladov.
- 4.) Rolníci - osobne slobodní, pripútaní k pôde - jej prenájom od bohatých veľkostatkárov za určitý výnos (prevažne vo forme naturálií).
- 5.) Otroci - práca na majetkoch bohatých vlastníkov pôdy, v remeselných dielňach, stavbách ciest, chrámov, palácov...

NÁBOŽENSTVO

- spočiatku - uctievanie veľkého množstva prírodných božstiev (tzv. daivov) - majú charakter zosobnených živlov.
- viera v existenciu a uctievanie tzv. ochranných duchov - duše zosnulých predkov, ktoré chránili členov svojho rodu.
  - Náboženská náuka - ZOROASTRIZMUS (Zoroaster, Zaratuštra)
- Najvyššie a jediné božstvo - AHURA MAZDA - pán nebies, múdrosti, spravodlivosti
- štátny kult, ochranca panovníka a celej vládnucej dynastie, ako i všetkého ľudu na zemi.
- vychádza z teórie neustále boja medzi dobrom a zlom, svetlom a tmou, poriadkom a chaosom - dobro, svetlo, poriadok - AHURA MAZDA; zlo, tma, chaos - AHRIMAN + daivovia.
- Svet predstavuje zmes dobra a zla, ktoré neustále medzi sebou zápasia - dobro nakoniec zvíťazí a zlo úplne zmizne.
- Zaratuštra vo svojom učení zdôrazňuje ľudskú povinnosť konať dobro, dodržiavať poriadok v spoločnosti a správať sa spravodlivo ku každému človeku bez ohľadu na jeho sociálne postavenie.
- Myšlienka dokonalého štátu na čele s panovníkom, ktorého úlohou je spravodlivo vládnuť, bojovať proti zlu a ochraňovať slabých pred bezpráviem.